

MULTILINGÜISME I TREBALL TERMINOLÒGIC: UN EXEMPLE EN L'ÀMBIT DE LA TERMINOLOGIA ELECTORAL

Elisabeth CASADEMONT I CAIXÀS
TERMCAT, Centre de Terminologia
ecasademont@termcat.cat

Abstract

Specialized knowledge develops in a multilingual context. In consequence, multilingualism has an influence on terminology work. In this article we provide examples from the *Terminologia electoral bàsica*, produced by TERMCAT, to illustrate various ways in which multilingualism has an effect on terminology: either on the concept (concepts that are non-existent in other languages; transfers of meanings from one language to another, or terms with a slight different meaning depending on the language) or on the denomination of the term (loanwords; the use of multiple denominations for one concept, or the use of parallel denominations for different concepts in different languages).

Keywords

Concept, denomination, election terms, multilingualism, TERMCAT, terminology

El TERMCAT, Centre de Terminologia

El TERMCAT és el centre de terminologia de la llengua catalana, creat el 1985 pel Govern de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans, l'acadèmia de la llengua catalana.

El TERMCAT desenvolupa la seva feina en les tres línies de treball següents:

- Elaboració de productes terminològics, és a dir, de diccionaris terminològics i altres reculls, com ara tríptics o altres materials de divulgació, dels diversos sectors d'especialitat.

- Serveis d'assessorament terminològic, metodològic i documental a tots els usuaris que ho sol·liciten.

- Normalització terminològica, que inclou tant l'aprovació de formes catalanes per als nous termes que sorgeixen dels diversos àmbits d'especialitat, com la fixació de criteris lingüístics i terminològics que facilitin el treball terminològic i el desenvolupament dels llenguatges d'especialitat en català.

Multilingüisme i treball terminològic

Totes aquestes activitats terminològiques es desenvolupen, lògicament, en el context multilingüe actual¹. Aquesta realitat és inqüestionable i molts organismes són conscients de la importància que té; per això moltes organitzacions internacionals es dediquen a protegir i a fomentar el multilingüisme, encara que aquesta no sigui la seva missió fundacional. La UNESCO, per exemple, remarca que el multilingüisme garanteix la diversitat cultural i el diàleg intercultural, i, en conseqüència, té enormes beneficis per al desenvolupament. Les Nacions Unides, per la seva banda, destaquen la importància del foment del multilingüisme com a element que contribueix a promoure la participació dels Estats i a augmentar l'eficàcia de l'organització. En aquesta mateixa línia, la Unió Europea fomenta una política de protecció de la diversitat lingüística i de promoció de l'aprenentatge de llengües.

Aquesta realitat multilingüe es reflecteix també en els productes terminològics. Molts reculls terminològics són plurilingües, la qual cosa facilita la intercomprensió entre llengües. Al TERMCAT, per exemple, les llengües de treball de la majoria de productes són el català, el castellà, el francès i l'anglès, i, en alguns casos, també l'italià o l'alemany. La xarxa Realiter és, per definició, una xarxa plurilingüe i, en conseqüència, els productes que s'elaboren en el marc d'aquesta xarxa són multilingües.

El treball terminològic, doncs, és habitualment multilingüe, i, per tant, les particularitats de la realitat plurilingüe tenen incidència directa en l'activitat terminològica. D'acord amb el *Diccionari d'educació* del TERMCAT una llengua és un "sistema de signes orals, reflectit sovint en un codi escrit, que serveix bàsicament per a la comunicació d'una comunitat determinada". És a dir, una llengua és pròpia d'una comunitat, un grup social amb una cultura, una tradició i una història al darrere que exerceixen

¹Segons Ethnologue, al món hi ha actualment 7.102 llengües vives catalogades.

una influència determinant en la seva visió del món, i, per tant, en la seva llengua i terminologia.

En aquesta presentació citarem alguns exemples, extrets de la *Terminologia electoral bàsica* (http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/179/Presentacio/), que evidencien la incidència del multilingüisme sobre el treball terminològic.

El TERMCAT va elaborar aquesta terminologia amb motiu de les eleccions al Parlament Europeu del maig de 2014. L'obra recull 129 termes relacionats amb el procés i els sistemes electorals. Cada terme inclou les denominacions en català, una definició, els equivalents en castellà, francès i anglès i, si escau, notes complementàries. Aquest diccionari es va elaborar amb la col·laboració del Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya. També va participar en el projecte del Departament de Llengua Espanyola de la Direcció General de Traducció de la Comissió Europea, que hi va aportar informació documental.

Una part dels termes inclosos en el diccionari es van estudiar prèviament en una sessió de normalització, és a dir, una reunió de treball que aplega terminòlegs del TERMCAT i especialistes de l'àmbit (en aquest cas, especialistes en processos i sistemes electorals) amb l'objectiu d'acordar una forma catalana per als casos conflictius que tinguin el màxim suport i consens entre els especialistes. Les decisions que es prenen en aquestes sessions les ha de ratificar posteriorment el Consell Supervisor² del

²El Consell Supervisor del TERMCAT és l'òrgan permanent i col·legiat que s'encarrega de la fixació formal de la terminologia en llengua catalana. Està format per membres del TERMCAT i de l'Institut d'Estudis Catalans, i per assessors geolingüístics externs.

TERMCAT. Alguns dels exemples que s'exposaran a continuació es van tractar en la sessió de normalització esmentada.

Quant als sistemes electorals, cal tenir present que tot i tenir característiques coincidents, cada sistema té particularitats que el diferencien dels altres. Aquestes diferències tenen repercussions en la terminologia, i poden afectar tant el concepte com la denominació del terme.

Incidència del multilingüisme sobre el concepte

El multilingüisme pot tenir incidència sobre el concepte. Per exemple, hi ha conceptes que són propis d'una cultura o societat, però que no són conceptes internacionals o que existeixin en totes les realitats. D'altres vegades, conceptes existents en una llengua han derivat en un significat nou en una altra llengua. Finalment, també hi ha casos de conceptes internacionals però que presenten matisos de significat segons l'idioma.

Vegem diversos exemples de l'àmbit electoral que fan referència a conceptes que no són propis del sistema electoral que s'aplica a Catalunya. Com hem dit, les definicions s'han extret de la *Terminologia electoral bàsica* del TERMCAT.

Realitats diferents

Sovint per motius d'internacionalitat és convenient adoptar en una llengua conceptes propis d'una altra realitat lingüística i cultural. Això és així en especial quan es fan estudis comparats o quan interessa parlar de la realitat d'altres cultures. Aquest fet comporta inevitablement la creació de molta neologia.

Un exemple d'aquesta casuística és el terme *panachage* ("acció d'un votant de combinar en la seva llista candidats procedents de diferents candidatures"), que fa referència a un tipus de vot que és propi de sistemes electorals amb llistes obertes. El Consell Supervisor del TERMCAT va estudiar aquest terme i, d'acord amb els especialistes que van participar a la sessió de normalització, va aprovar la forma catalana *vot de barreja* per a fer-hi referència. Aquesta proposta evita l'adopció del manlleu, malgrat que es tracta d'una denominació força estesa. L'alternativa *vot barrejat* també es va tenir en compte, però finalment es va optar per *vot de barreja* perquè s'acosta més a la denominació francesa: *barreja* és un calc de la forma francesa *panachage* i tots dos substantius són dos noms deverbals (de *barrejar* i *panacher*, respectivament). D'aquesta manera, es prioritza en català una denominació transparent que s'identifica amb el concepte a què fa referència.

Els termes *vot preferencial* i *vot transferible* també fan referència a dos conceptes que no són propis del sistema electoral català. El vot preferencial és la "modalitat de vot en què els electors ordenen els candidats

segons el seu ordre de preferència”, i el vot transferible és el “vot preferencial en què el vot de cada elector es transfereix d’un candidat a un altre, segons l’ordre que ha indicat, quan no és aprofitable, ja sigui perquè el candidat triat no té cap possibilitat de ser elegit o bé perquè ja ha obtingut representació”. Calia fixar dues denominacions en català per a fer referència a aquestes dues modalitats de vot. Fins i tot calia distingir conceptualment aquestes dues nocions, atès que hi havia certa confusió per la relació d’hiponímia existent. A més a més, dificultava la distinció semàntica d’aquests dos conceptes el fet que s’utilitzen denominacions coincidents en algunes de les llengües de treball (en francès *vote préférentiel* o, en anglès, *preferential voting*), i que el sistema electoral vigent en alguns països es coneix amb la denominació *vot únic transferible*. Com en el cas de *panachage*, finalment d’acord amb els especialistes consultats es van fixar dues denominacions transparents que facilitessin la comprensió dels conceptes.

Un darrer exemple de realitat diferent segons el sistema electoral és el cas del concepte *vot vàlid*. En aquest cas, però, a diferència dels exemples anteriors, es tracta d’una noció que existeix en els sistemes electorals català i espanyol i que no té correspondència en altres llengües. Un vot vàlid és un “vot emès sense errors”, és a dir, és la suma dels vots a candidatura i dels vots en blanc. No tots els sistemes electorals tenen identificat aquest concepte i, per tant, no es documenta en totes les llengües. Existeixen els conceptes *vot a candidatura* i *vot en blanc* com a entitats semàntiques diferenciades, però no un concepte superior que els englobi a tots dos. Aquest concepte, en conseqüència, no té equivalents en les altres llengües de treball.

Trasllat de significat

Un altre tipus d’incidència que pot tenir el multilingüisme sobre el treball terminològic és el trasllat de significat d’una denominació d’una llengua a una altra, és a dir, allò que una denominació significa en una llengua pot derivar en un significat nou, estretament relacionat amb el primer, en una segona llengua. El terme *ballotage* n’és un exemple clar. A banda de fer referència a una realitat diferent, que no existeix en el sistema electoral d’aplicació a Catalunya, també ha derivat en significats nous en altres llengües.

Aquest terme té, en francès, el significat de “resultat de la primera volta d’un sistema de dues voltes en què cap de les candidatures assoleix la majoria requerida per a ser elegida, generalment més del cinquanta per cent dels vots vàlids”. En català, el Consell Supervisor del TERMCAT va normalitzar la forma *balotatge*. Es tracta de l’adaptació d’aquest manlleu francès d’origen italià. Aquesta adaptació, que és una forma viva en occità, comporta el canvi de sufix *-age* per *-atge* i la reducció de les dobles consonants *ll* i *tt*.

El fet que el sistema de dues voltes sigui tan usual ha comportat que en d'altres llengües, com l'anglès i el castellà (per l'Amèrica Llatina, on aquest sistema és molt habitual), aquest concepte hagi derivat en un altre concepte proper: el que en català s'anomena *segona volta*. En aquestes llengües, doncs, aquesta denominació fa referència a la segona volta pròpiament dita. De fet, en anglès i castellà és tan comú l'ús d'aquesta denominació amb aquest significat, que fins i tot es documenta (mig adaptat o adaptat del tot) en les obres lexicogràfiques d'aquestes llengües. En castellà, tant el *Diccionario de la lengua española* com el *Diccionario de uso del español* recullen la forma *balotaje*; en anglès es documenta *ballotage* al *Merriam-Webster dictionary*.

Matisos conceptuals

Com a darrer gran grup de casos que exemplifiquen la incidència que el multilingüisme té sobre el concepte hi ha els termes el significat dels quals té un matis diferent segons la llengua. Aquest és el cas, per exemple, de *jornada de reflexió*, que té una durada diferent i uns condicionants diferents segons el sistema electoral. De fet, no està legislat en tots els països, ja que hi ha sistemes electorals sense jornada de reflexió. Per aquest motiu, la definició d'aquest terme que es recull a la *Terminologia electoral bàsica* és molt genèrica, de manera que és vàlida per a tots els equivalents: "període de temps previ al dia de la votació en què està prohibit per llei demanar el vot per una determinada candidatura o fer qualsevol acte o manifestació que pugui influir en el sentit del vot".

Incidència del multilingüisme sobre la denominació

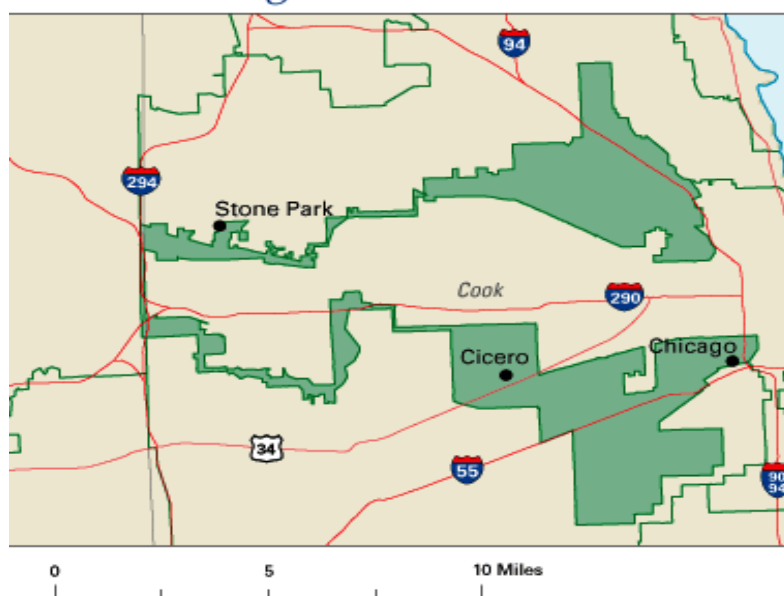
El multilingüisme també pot tenir incidència sobre la denominació del terme. El caràcter d'internacionalitat del coneixement especialitzat implica que sovint es prefereixin solucions denominatives en una llengua que siguin paral·leles en les altres llengües. Així, doncs, el multilingüisme és rellevant també en el procés de normalització, sobretot quan es tracta d'establir una denominació per a fer referència a un concepte, per exemple perquè s'utilitza un manlleu o perquè existeix vacil·lació denominativa.

Manlleus

Un manlleu és una paraula provinent d'una altra llengua que s'integra a la llengua d'arribada. El terme *balotatge*, exposat anteriorment, és un exemple de manlleu adaptat. Un segon exemple de manlleu és el terme *gerrymandering*. Una circumscripció electoral (o districte electoral) és cada una de les divisions d'un territori que té assignada l'elecció d'un o diversos representants d'un parlament. L'establiment dels límits territorials de cadascuna d'aquestes divisions es pot fer aprofitant les unitats

administratives ja existents o bé dibuixant circumscripcions específiques per al sistema electoral. En aquest segon cas, el nombre d'escons o representants que s'elegeix en cada circumscripció és fix i es preveu una revisió periòdica dels límits de la circumscripció per corregir els desajustos derivats dels canvis que es poden produir en el cens electoral al llarg del temps. És el cas, per exemple, dels Estats Units, on la delimitació de les circumscripcions electorals es revisa cada deu anys. El gerrymandering és l'acció de fixar aquests límits territorials amb criteris partidistes amb l'objectiu de condicionar els resultats d'unes eleccions.

Congressional District 4

Font: Wikimedia Commons / National Atlas of the United States

Aquesta denominació és un acrònim format a partir del nom del governador de Massachusetts Elbridge Gerry, i el substantiu anglès *salamander* 'salamandra'. El 1812 Gerry va redibuixar les fronteres d'una circumscripció electoral per afavorir el seu partit i el dibuix d'aquestes fronteres recordava la forma d'una salamandra. A partir d'aleshores, es va encunyar el terme *gerrymandering*, que s'utilitza en totes les llengües de referència.

En català, el Consell Supervisor del TERMCAT va estudiar aquest terme i va aprovar l'adopció del manlleu (*gerrymandering*), molt introduït dins l'àmbit electoral en totes les llengües, al costat de l'alternativa catalana

delimitació interessada, que descriu de manera clara i precisa el concepte i que pot resultar útil en determinats contextos, especialment de divulgació. Els especialistes consultats, de fet, es van mostrar unànimes a l'hora de proposar l'acceptació del manlleu, usat en totes les llengües, atès que és la denominació més coneguda (al costat de la variant *gerrymander*, que de vegades també es documenta).

Vacil·lació denominativa

A banda dels manlleus, trobem termes en què es documenta certa vacil·lació denominativa en una o diverses llengües. En català, per exemple, hi ha vacil·lació denominativa per a fer referència al “mínim de vots fixat legalment que necessita una candidatura per a poder concórrer a la distribució d'escons”. Concretament, es documenten les formes *barrera legal*, *barrera mínima*, *llindar electoral*, *llindar legal*, *llindar mínim*, *llindar formal*; és a dir, que la vacil·lació afecta tant la base substantiva del terme (*barrera/llindar*) com l'adjectiu que la complementa (*formal/legal/mínim*). En castellà es produeix una vacil·lació similar, mentre que en francès i anglès hi ha variants denominatives perquè hi ha vacil·lació en l'ús de l'adjectiu (la base del terme la formen els substantius *seuil* i *threshold*, respectivament).

En català, el Consell Supervisor del TERMCAT, d'acord amb els especialistes, va fixar la forma *llindar legal* per a fer referència a aquest concepte. La forma *barrera legal* es va descartar malgrat que té força ús i seria també semànticament adequada, ja que el nucli *llindar* és més neutre (*barrera* és una forma amb una certa connotació negativa, que remet a la idea de restricció o constrenyiment) i permet fer un paral·lelisme denominatiu amb el terme relacionat *llindar efectiu* ('mínim de vots amb què una candidatura aconsegueix el primer escó en unes eleccions determinades'). Cal tenir present, d'altra banda, que la forma *llindar legal* també té ús. Igualment, es va descartar la forma *llindar electoral legal* perquè es considera innecessàriament llarga. La forma *llindar mínim*, que també es va valorar, es va desestimar perquè la forma aprovada és semànticament més precisa.

També hi ha una gran vacil·lació denominativa per a fer referència als dos tipus de fórmula que es poden aplicar en la distribució d'escons d'un sistema proporcional, concretament, a la “fórmula distributiva en què la distribució d'escons pren com a referència la sèrie de quocients que resulten de dividir el nombre de vots obtinguts per cada candidatura per una sèrie de divisors establerts”, i a la “fórmula distributiva en què la distribució d'escons pren com a referència el quocient que resulta de dividir el nombre de vots obtinguts per cada candidatura per la quota electoral”. En aquest cas, hi ha vacil·lació en el substantiu que forma la base del terme en totes les llengües de treball de la *Terminologia electoral bàsica*. Així, es documenten

variants amb els substantius *fórmula*, *mètode*, *sistema* o *regla* tant en català com en castellà, francès o anglès.

A l'hora de fixar una denominació en català per a cada un d'aquests conceptes, el Consell Supervisor, d'acord amb els especialistes, va aprovar les denominacions *fórmula de la mitjana més elevada*, i el sinònim complementari *fórmula de quocients* per al primer concepte, i *fórmula de la resta més elevada*, amb el sinònim *fórmula de quota*, per al segon. Es va considerar que les denominacions que tenen com a base el substantiu *fórmula* són semànticament més precises, atès que són conceptes que fan referència al tipus de fórmula electoral. Les formes amb el substantiu *sistema* haurien sigut menys adequades, ja que el terme *sistema electoral* és un concepte superior al de la fórmula electoral, i per aquest motiu es van descartar.

Denominacions paral·leles, conceptes diferents

Finalment, un darrer exemple de la incidència que pot tenir el multilingüisme sobre les denominacions és el cas de les denominacions paral·leles en llengües diferents, però que fan referència a conceptes diferents. En l'àmbit electoral el terme *llista oberta* en català i *lista abierta* en castellà no fa referència al mateix concepte que es denomina *liste ouverte* en francès i *open list* en anglès.

Concretament, el que en català es denomina *llista oberta*, és a dir, el “vot de llista en què els electors tenen la possibilitat de combinar en la seva llista candidats de diferents candidatures ordenats segons les seves preferències i, segons el sistema, donar més d'un vot a algun dels candidats”, en francès s'hi fa referència amb les denominacions *liste flexible* i *liste libre*, i en anglès, amb la forma *free list*. En canvi, la “llista tancada en què els electors poden expressar la preferència per determinats candidats de la llista electoral que trien o modificar-ne l'ordre establert” s'anomena en francès *liste ouverte* i en anglès *open list*, mentre que en català les denominacions que s'empren són *llista tancada desbloquejada* i *llista desbloquejada*.

Conclusions

El multilingüisme té incidència directa sobre el treball terminològic perquè reflecteix les diferències culturals, socials i històriques de les diverses societats. Com hem vist, aquesta incidència pot repercutir sobre les dues vessants d'un terme, és a dir, sobre el concepte o sobre la denominació. Per a cada una d'aquestes tipologies, la incidència sobre el concepte i la incidència sobre la denominació, es poden trobar grups de casos que il·lustren la influència del multilingüisme. En aquest article, els exemples que s'han posat són de l'àmbit electoral, atès que són exemples reals que provenen de la *Terminologia electoral bàsica*, elaborada pel TERMCAT.

Pel que fa a la incidència sobre el concepte, hem agrupat els exemples en els grups següents:

- realitats diferents (per exemple, els termes *panachage*, *vot preferencial*, *vot transferible* o *vot vàlid*),
- trasllat de significat (per exemple, *ballottage*),
- matisos conceptuals (per exemple, *jornada de reflexió*).

Per altra banda, els exemples de la incidència sobre la denominació els hem agrupat segons els casos següents:

- manlleus: (per exemple, *ballottage* o *gerrymandering*),
- vacil·lació denominativa (per exemple, *llindar legal* o *fórmula de la mitjana més elevada* i *fórmula de la resta més elevada*),
- denominacions paral·leles, però conceptes diferents (*llista oberta* i *liste ouverte*; *open list*).

Bibliografia

- CATALUNYA. DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT, TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2011). *Diccionari d'educació*, Consulta 09 febrer 2016, http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/132/
- LEWIS, M. Paul, SIMONS, Gary F., FENNING, Charles D. (eds.) (2015). *Ethnologue: Languages of the world*. 18th ed. Consulta 09 febrer 2016, <https://www.ethnologue.com/>
- Merriam-Webster dictionary* (2016). Consulta 09 febrer 2016, <http://www.merriam-webster.com/browse/medical/a.htm>
- MOLINER, María (2007). *Diccionario de uso del español*. 3a ed. Madrid: Gredos. ISBN 978-84-249-2886-5
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2016). *Diccionario de la lengua española*. Consulta 09 febrer 2016, <http://dle.rae.es/>
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA (2014). *Terminologia electoral bàsica*. Consulta 09 febrer 2016, http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/179/

Llocs web d'organismes

- Nacions Unides <<http://www.un.org/>> [Consulta: 09 febrer 2016]
- Realiter, Xarxa Panllatina de Terminologia <<http://www.realiter.net/>> [Consulta: 09 febrer 2016]
- TERMCAT, Centre de Terminologia <<http://www.termcat.cat/>> [Consulta: 09 febrer 2016]
- Unesco <<http://www.unesco.org/new/es>> [Consulta: 09 febrer 2016]
- Unió Europea <<http://europa.eu/>> [Consulta: 09 febrer 2016]